

Att införa rökfria miljöer i skolan – vad säger forskningen?

Skolan har möjligheter att göra skillnad. Bland annat genom att inta ett tydligt förhållningssätt till rökning i skolan. Det visar en litteraturöversikt av internationell forskning som Folkhälsomyndigheten gjort.

Litteraturöversikten visar vilka hinder och möjligheter som skolpersonal och elever upplever utifrån sina behov och perspektiv. Översikten förmedlar också vilka värderingar som kan behöva adresseras för att fler ska förstå värdet av rökfria miljöer i skolan. I det här faktabladet sammanfattar vi resultatet.

Skolan kan göra skillnad men behöver stöd

Skolan har stora möjligheter att påverka barn och ungdomar, bland annat genom att ta fram tydliga riktlinjer för hur personal ska agera när elever eller vuxna röker i skolan. Resultaten visar också positiva erfarenheter när skolledningen involverar föräldrar och elever så att de tillsammans arbetar för en bättre efterlevnad av rökfria miljöer. Om inte föräldrarna var delaktiga upplevde lärarna att en mer tillåtande inställning kunde undergräva skolans auktoritet, till exempel om eleverna får röka hemma.

Dessutom ansåg skolorna att synen på rökning i samhället generellt var betydelsefull. Exempelvis underlätade det om det fanns lagstiftning om rökförbud även på andra ställen.

Bra relationer har betydelse

Det sociala samspelet mellan personal och elever har en särskild betydelse för skolans arbete med att införa eller upprätthålla rökfria miljöer. Lärare och elever upplevde att en ömsesidig respekt fungerar bättre än tjat och övervakning. Samtidigt kan arbetet för rökfria miljöer stärka relationerna i skolan eftersom eleverna förstår att lärare som agerar är ett tecken på omsorg och omtanke.

”Jag antar att lärarna ändå bryr sig om dig, annars skulle de inte vara på dig om droger och säga att du inte ska röka och allt sånt.”

Litteraturöversikten i korthet

Resultatet belyser ett antal aspekter som skolpersonal och elever upplever som centrala i arbetet med att införa och upprätthålla rökfria miljöer i skolan:

- Skolan behöver tydliga riktlinjer för hur man ska agera när elever eller vuxna röker i skolan.
- Vuxna bör agera på ett konsekvent sätt för att rökförbudet ska efterlevas.
- Skolpersonal, elever och föräldrar behöver vara involverade i processen med att införa rökfria miljöer.
- Föräldrarnas och samhällets inställning till rökning och rökfria miljöer har stor betydelse.

Faktabladet vänder sig till dig som planerar, utvecklar och beslutar om hälsofrämjande och förebyggande insatser i skolan.

Eleverna beskrev att kompistrycket dock kunde bidra till att man började röka eftersom rökningen gav en samhörighet och högre status bland kompisarna. En del menade att de rökte mer i skolan än på andra ställen. Dessutom kan brott mot regler och förbud bli ett uttryck för elevers uppror mot auktoriteter.

Detta faktablad är en del av Folkhälsomyndighetens kunskapsstöd Rökfria skolgårdar. Information om kunskapsstödet och alla produkter hittar du på Folkhälsomyndighetens webb. Se även Skolverkets webb för tips på övningar och praktiskt stöd.

Otydliga uppdrag och roller blir ett hinder

På en del skolor upplevde eleverna att personalens beteckning inte stämde med skolans budskap om rökning. De var bland annat besvikna över att personal inte agerade när elever rökte, eller agerade inkonsekvent.

Personal som själva rökte i skolan uppfattades som särskilt problematiskt, det riskerade underminera förtroendet för både personalen och skolans regler. Elever upplevde att vuxna behöver föregå med gott exempel.

Många påtalade att personal som röker har mindre rätt att ingripa, och att inställningen till rökning blir mer tolerant om personal röker inom synhåll för eleverna.

”Det är förbjudet för oss att röka, men det verkar inte så eftersom man kan röka på skolområdet. Eleverna bryr sig faktiskt inte om reglerna, eftersom lärarna faktiskt inte ser till att de efterlevs”

Bland personalen förekom också osäkerhet om vilka möjligheter som de hade att agera, och vilket ansvar skolan egentligen har för elevernas rökvanor. Ett tydligt stöd från ledningen var avgörande för personalens syn på sitt och skolans uppdrag.

Behövs mer kunskap hur åtgärder påverkar tobaksbruket

Litteraturöversikten besvarar inte frågor om vilken effekt en åtgärd har på elevers tobaksbruk. Vi vet från tidigare forskning att det behövs mer kunskap om hur tillämpningen av olika tobakspolicyer i skolan påverkar tobaksbruket. Tillämpningen kan till exempel påverkas av hur en policy är utformad, hur den verkställs och i vilket sammanhang. Det är därför viktigt att planera och följa upp arbetet i skolorna.

Om litteraturöversikten

Faktabladet bygger på resultat från en systematisk litteraturöversikt från 2020 som Folkhälsomyndigheten genomfört. Den undersöker vilka hinder och möjligheter som finns i skolans arbete med rökfria miljöer. Litteraturöversikten baseras på sökningar i vetenskapliga databaser efter kvalitativa studier som publicerats under åren 2000–2019. Totalt sex studier uppfyllde kraven för att ingå i analysen. Studierna kommer från Nederländerna, Skottland, Sverige och USA. Litteraturöversikten innehåller även en kartläggning av studier som utvärderat effekter av tobakspolicyer i skolan.

Hela litteraturöversikten finns att läsa i rapporten ”Rökfria miljöer i skolan”. Rapporten finns tillgänglig på Folkhälsomyndighetens webb.